

کتاب‌های دانشگاهی برای آموزش ترجمه رسمی (حقوقی): نقد و پیشنهاد الگوی تدوین

مجید فتاحی پور^۱

(دریافت: ۹۸/۵/۸ - پذیرش: ۹۸/۸/۱۴، نوع مقاله: پژوهشی)

چکیده

ترجمه رسمی، حقوقی یا همان ترجمه اسناد و مدارک، امری خطیر است که در بازار ترجمه توان اشتغال‌زایی بسیاری داشته و دارد؛ ولی از منظر پژوهش دانشگاهی توجه کافی بدان نشده است. برای فعالیت در این زمینه، ضمن کسب دانش زبان عمومی پیشرفته و آشنایی با مقدمات علم حقوق کشور مبدأ و مقصد، باید با تمرین بسیار و آشنایی دقیق با مدارک قابل ترجمه به مهارت آن دست یافت و تنها با گذراندن چهار واحد درسی ترجمه مکاتبات و اسناد میسر نمی‌شود. در این نوشتار، ضمن نقد روش آموزش و ارزیابی کتاب‌های مطرح در این زمینه، تحت عناوین ترجمه مکاتبات و اسناد و نیازسنجی بازار، راهکارهایی برای روشمندتر کردن تدوین مواد درسی در چارچوب نظریه‌هایی چون اسکوپوس در مطالعات ترجمه و نیز در قالب‌های آموزشی - ارزشیابی مدرن و متنوع، از جمله آموزش فعالیت‌محور، در قالب‌های فناورانه ارائه خواهد شد. البته نمی‌توان ابعاد دیگر کتاب بودگی این کتاب‌های مطرح در نظریه‌های کتاب‌های آموزشی را بررسی کرد؛ زیرا در این مقال نمی‌گنجد و مقاله حاضر بر این موضوع تمرکز ندارد. یافته‌های این مقاله می‌تواند راهی برای برطرف کردن شکاف بین تدریس و ارزیابی از یک سو و افزودن دانش و مهارت‌ها از سوی دیگر بوده، نشان دهد مترجمان چگونه می‌توانند هر چه بهتر انتظارات واقعی و مشروع بازار کار ترجمه رسمی را برآورده کنند. همچنین اجرای راهکارهای این مقاله شاید بتواند بین دانشگاه و بازار کار، این شاخه از رشته ترجمه، ارتباط استوارتری برقرار کرده، از هدر رفت سرمایه و زمان در این دو بخش بکاهد.

کلیدواژه‌ها

ترجمه رسمی، ترجمه حقوقی، ترجمه مکاتبات و اسناد و مدارک، روش‌های تدریس و ارزشیابی.

۱. استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد پرند، دانشکده علوم انسانی، گروه زبان انگلیسی، پرند، ایران.
(majifata@gmail.com)

**University textbooks for official (legal) translation:
Reviewing and proposing a model for textbook development**

Majid Fatahipour¹

Abstract

Official Translation, that is also called Legal Translation, or Translation of Correspondence and Documents is an extremely important enterprise that has a lot of potential for creating many jobs in labor market, but received little attention in terms of academic research. Official translation requires advanced knowledge of general language (both source language and target language), familiarity with legal knowledge of both source and target countries, and familiarity with translatable documents. Translators should learn these skills through lots of practice; therefore, a 4-unit course of “translation of correspondence and related documents” is not enough for mastering these skills. This paper critically studies the method of translation teaching, reviews the existing official translation textbooks that are published under the title of “translation of correspondence and documents”, assesses market needs, and presents alternatives for a more systematic method of textbook writing – all within the framework of theories such as Scopus in translation studies, and also within the diverse modern educational-assessment frameworks, including task-based technology-aided teaching. However, the other dimensions of these textbooks will not be addressed here since they are beyond the scope of this research. The findings of this research may throw some light on how the gap between teaching and evaluation on the one hand, and the gap between knowledge and skills on the other hand can be bridged, and show how translators can meet the real-life and legitimate expectations in the official translation labor market. Applying the guidelines suggested in this article may help establish a more reliable link between university and official translation labor market, and also financial and time costs in both sectors.

Keywords: official translation, legal translation, translation of correspondence and documents, methods of teaching and assessment.

1. Assistant Professor, Department of English Language, Faculty of the Humanities, Parand Branch of Islamic Azad University, Parand-Iran (majifata@yahoo.com)

مقدمه

محوریت کتاب درسی در آموزش در بیشتر رشته‌های دنیای امروز به گونه‌ای است که به نظر می‌رسد گاه جایگاه هدف و وسیله تغییر یافته است. کتاب درسی دانشگاهی (به‌ویژه در نظام‌های آموزش عالی تمرکزگرا) به آسانی ممکن است از شتاب پیشرفت فناوری و نیازهای متنوع و متکثر مخاطبان عقب بماند. به‌زعم صاحب‌نظران، آنچه تاحدودی در حوزه آموزش ترجمه رسمی رخ داده و قابل مشاهده است، این که دانش آموخته و دانشجوی رشته زبان باید از ابتدا دوباره در دفتر ترجمه رسمی کارآموزی کند و متحمل هزینه زمانی و حرفه‌ای شود. دفاتر ترجمه هم سالانه هزینه‌های زیادی جهت آگهی و مراحل مکرر به کارگیری و تربیت مترجم متقبل می‌شوند که جای بازاندیشی دارد. باید توجه داشت که مدیریت کل فرایند یادگیری زبان بسیار پیچیده است و تنها کتاب‌های درسی سنتی نمی‌توانند با پویایی تحولات جهانی در حوزه آموزش حرکت کنند. درواقع، هیچ بسته آموزشی به حکم این که به‌ناچار از پیش تهیه و بسته‌بندی می‌شود، برای نیازهای به‌روزشونده کنونی کافی نیست، زیرا به محض بسته‌بندی، پویایی‌اش را از دست داده، امکان تحول مداوم را ندارد. همچنین، تبلیغاتی که درباره اثربخشی یادگیری بسته‌های آموزشی می‌شود، همچون دیگر ارزش‌های کالایی شده امروزی، بیش از آن که معرفی واقعیت‌های علمی باشد، جنبه تجاری و سودآوری از طریق فروش بیشتر محصول دارد (Stibbe, 2015). محصولی به نام بسته آموزشی که چه بسا مدت‌ها کارایی آموزشی و تربیتی محتوایی‌اش را از دست داده است، ولی چون برای تولیدکننده‌اش هزینه کمی دارد، برای مشتری به‌سان کالایی پرشمارگان بازتولید می‌شود و در مواردی، با کمک برخی رسانه‌ها و برخی آموزشگران تاجرمآب، این محصولات فرهنگی درب خانه‌ها به فروش می‌رسند. این موضوع هرچند درباره کتاب‌های آموزشی مقاطع گوناگون صدق می‌کند، در کشور ما برای کتاب‌های پیش از دوره دانشگاه (دبستان تا آزمون سراسری) نمودی بارز و روزافزون یافته است که نقد آن هشدار در مورد کتاب‌های درسی است و در این مقال نمی‌گنجد.

ضرورت پژوهش

ضرورتی ویژه برای پژوهش بررسی کتاب درسی دانشگاهی و به‌ویژه کتاب‌های آموزش زبان مورد نیاز ترجمه رسمی وجود دارد، زیرا کتاب درسی، پس از خود معلم، از دومین ارکان آموزش در دانشگاه است. نقش کتاب درسی، به‌طور کلی و در رشته زبان‌های

خارج، به طور خاص، اهمیت دارد؛ زیرا نشان دهنده ناآشنایی دوچندان مخاطب هم با محتوا و هم با وسیله بیان، یعنی همان زبان است. نیز این ویژگی کلی و خاص، ادعای فنی - حرفه‌ای بودن ترجمه رسمی را نفی می‌کند، زیرا آموزش ترجمه رسمی باید (و البته قابل پژوهش) به شکل نظری و به وسیله دانشگاه صورت گیرد؛ دفاتر ترجمه رسمی هم به منزله نمایندگان بازار کار هم همین انتظار را از دانشگاه دارند، چون به دلیل مشغله و نوع کار، با محدودیت‌های علمی و عملی بسیاری برای آموزش اصولی مواجه‌اند. به اذعان دست‌اندرکاران ترجمه رسمی، گذراندن فقط چهار واحد دانشگاهی در مقطع کارشناسی زبان خارجی برای آموزش ترجمه رسمی کافی نیست، به‌ویژه که منابع آن محدود بوده و بخش اعظم هریک گردآوری فرم‌های خام متون است، حتی کارگروه‌ها و واژه‌نامه‌های پراکنده‌ای که کانون‌های فعال در این زمینه ارائه می‌کنند نمی‌تواند نقش و کارکردهای کتاب درسی مدّون را داشته باشد.

به نظر می‌رسد برای برون‌رفت از این مسائل، از طریق تلفیق بخش نظری دانشگاه و عملی بازار کار و بازتاب آن در کتاب درسی، اهداف مهمی قابل تعریف باشند. در این میان و با محدودیت‌های ذاتی برنامه‌ریزی تمرکزگرای آموزش عالی، تدوین کتاب‌هایی با اثربخشی بیشتر می‌توانند نقش دانشگاه را پررنگ‌تر کنند؛ یعنی به‌نوعی دانشجو در دنیای واقعی یا در حالتی شبیه‌سازی شده، با بازار کار مواجه می‌شود. چرا نباید تنوع و کثرت سلیقه‌ها و انتخاب‌های مجاز در ترجمه رسمی را در تمرین‌ها و فعالیت‌ها و پروژه‌های پیشنهادی کتاب درسی پیش‌بینی کرد و گنجاند؟ این کار موجب پویایی کتاب‌های درسی کنونی - که همگی ایستا و به‌جز در بخش‌های معدودی مشابه‌اند - و برقراری ارتباط آن‌ها با نبض بازار کار ترجمه رسمی شده، به مترجمان کمک می‌کند تا در سازوکار ارتقای مناسبات اداری و اقتصادی بازار ترجمه رسمی سهمیم باشند.

پیشینه پژوهش

هرچند پیشرفت‌های بسیاری در روش‌های تدریس زبان در رشته‌های مرتبط (مانند ادبیات و آموزش زبان) صورت گرفته، اما روش تدریس ترجمه در دانشگاه‌ها هنوز ابتدایی است، و به گفته دیویس (Davies, 2004) در دو فرمان فراگیر کلاسی خلاصه می‌شود: بخوانید و ترجمه کنید! تاکنون ادعاهای بسیاری درباره دشواری ترجمه متون حقوقی مطرح شده است، مانند این که گفته‌اند: ترجمه حقوقی ترکیبی متعادل از خلاقیت موجود در «ترجمه

ادبی» و دقت موجود در «ترجمه فنی» است؛ اما مترجمان حقوقی، خود، با این نظریه چندان موافق نیستند، زیرا بیش از اندازه ساده‌انگارانه است. ترجمه حقوقی هم مانند سایر ژانرها مملو از استثناها و شکاکیت‌هاست و پیچیده‌تر آن که به سادگی حاصل مهارت‌ها در ترجمه ادبی و فنی باشد؛ اگر چنین بود استدلال در آمد بالاتر مترجمان حقوقی از مترجمان حوزه‌های دیگر، توجیهی آسان می‌یافت.

طبق نظر سارسویچ و هاروی (Sarcevic & Harvey, 1997) از نخستین پژوهشگران مبحث ویژگی‌های ترجمه حقوقی، اگر اسناد حقوقی به دو دسته توصیفی و تجویزی تقسیم شوند، ایراداتی خواهند داشت که هاروی (Harvey, 2000) در سه محور آن‌ها را برشمرده است: نخست این که در توجیه مشکل بودن ترجمه رسمی یا اسناد حقوقی نباید کلی‌گویی کرد؛ مانند چون اسناد اثر حقوقی دارند، ترجمه‌شان سخت‌تر است که البته متون حقوقی دارای بار حقوقی و اثر حقوقی‌اند و همچنین متون غیر حقوقی دارای اثر حقوقی نیستند! پس این نتیجه‌گیری که ترجمه اسناد حقوقی باید در زبان دیگر هم نقش ایفا کند در سایر متون نیز صادق است؛ مثلاً ترجمه متنی درباره ستاره‌شناسی هم بایست برای ستاره‌شناسان اثر داشته باشد و البته که دارد. دوم این که، دو گانه توصیفی یا تجویزی فرض کردن برخی اسناد حقوقی از جنبه دیگری نیز قابل نقد است. کارکرد برخی متون حقوقی - مانند توضیح رأی قاضی یا مکالمات وکیل و موکل - نه توصیفی است و نه تجویزی، بلکه هدف متقاعد کردن طرف مقابل است. علاوه بر رأی قاضی و درخواست‌هایی چون فرجام‌خواهی که هم جنبه توصیفی دارد و هم تجویزی، در متون غیر حقوقی هر دو جنبه باهم وجود دارند، مانند دستورالعمل‌ها. سوم این که، ویژگی ترجمه رسمی نسبت به سایر ترجمه‌ها نه از متون حقوقی، بلکه از قوانین نهفته در آن ناشی می‌شود، زیرا قوانین حقوقی مانند قانون‌های ریاضی جهانی نیستند!

با مراجعه به آراء اسکات (Scott, 2017) در باب ترجمه حقوقی، دو نوع ارزیابی از ترجمه مطرح می‌شود: ۱) قضاوت کلی و ۲) شمارش خطاهای ترجمه، نکته به نکته و جزئی. از آنجا که هر روش کاستی‌ها و مزایای خود را دارد، به نظر می‌رسد ترکیب یا تلفیق این دو روش کاستی‌های آن را می‌پوشاند. پس، بررسی اعتبار و قابلیت اطمینان فقط با یک ارزیابی جامع که قضاوت کلی را با یک روش جزئی‌تر مثل شمارش خطاهای ترجمه تعدیل کند، امکان‌پذیر است. اسکات در مطالعه‌ای موردی - ترجمه متنی حقوقی یک دانشجوی کارشناسی ارشد را که ۱۰ ارزیاب خبره به صورت جامع ارزیابی کرده و

نظراتشان را در قالب یک پرسش‌نامه تکمیل کردند - دریافت که در ارزیابی کلی قضاوت افراد، حتی خبره، تفاوت زیادی وجود دارد و این به دلیل ماهیت ذهنی این نوع ارزیابی است. اسکات نیز نتیجه می‌گیرد روش ارزیابی مبتنی بر خطا ظاهراً بیشتر تأیید کننده هدف، یعنی مفید بودن ترجمه است و توصیه می‌کند ارزیابی کلی فقط ابزاری تکمیلی، به ویژه برای اهداف آموزشی مترجم، در نظر گرفته شود (Scott, 2017).

در ترجمه رسمی یا حقوقی، مترجم فقط به معنای متن مبدأ، به مثابه معیار وفاداری بسنده نمی‌کند بلکه طبق نظریه اسکوپوس^۱ (Vermeer, 1996)، به کارکرد متن مقصد هم توجه دارد و وی کنشگری متن ساز است. به عقیده سارسویچ (Sarcevic, 1997) مترجم حقوقی باید متن مقصد اثر حقوقی مشابه را که مورد نظر متن مبدأ بوده، تولید کند. حقوق دانان که گویا به این کارکرد توانمند زبان آگاه اند، مایل نیستند به مترجمان اجازه داشتن چنین نقشی را بدهند، زیرا هنوز به مترجمان شفاهی دادگاه‌ها و محاکم قضایی توصیه می‌کنند فقط به متن وفادار بمانند!

چون علم حقوق همچون سیاست و اخلاق در قلمروی سخنوری بسط یافته است، نوعی ابهام عامدانه (تعمدی) در برخی اسناد حقوقی آن دیده می‌شود که از آن‌ها در زمان مناسب در قراردادها بهره‌برداری می‌شود تا طرف دیگر به اصطلاح کوتاه بیاید! درواقع، ابهام تاکتیکی در معاهدات بین‌المللی است و برای این نوع ترجمه (همچون ترجمه یک متن ادبی) نه تنها نقص به شمار نمی‌آید، بلکه موقعیت خاصی برای مترجم ایجاد می‌شود تا با پرهیز کردن از تفسیر متون، ابهام تعمدی را همان‌طور ترجمه کند و تفسیر را برعهده وکیل و قاضی بگذارد. این امر با نقش مترجم کنشگر متن ساز منافات ندارد و مترجم حقوقی باید با تقویت دانش حقوقی‌اش، به تفسیر برای فهم مطلب و منظور گیرنده و فرستنده برسد تا بتواند ابهام تعمدی را درست تشخیص دهد و تصمیم بگیرد همان ابهام را در متن منتقل کند.

لوسیا بیل (Biel, 2017) برای ترجمه حقوقی در آینده، چارچوب تحقیقاتی چندجانبه و ترکیبی را پیشنهاد کرده است که می‌تواند با مدل‌سازی ابعاد اصلی و عوامل مرتبط با ترجمه حقوقی در آینده تحقق یابد. این حوزه مطالعات ترجمه در حال توسعه، دیدگاهی شناختی است و چشم‌انداز ما را گسترش می‌دهد. این دیدگاه، با تمرکز بر محصول ترجمه و فرایند آن، از روش‌هایی بهره می‌برد که فناوری‌های نو آن‌ها را در

۱. Skops؛ به یونانی یعنی قصد و هدف.

دسترس قرار می‌دهد تا هم‌زمان سرعت و دقت بهبود یابد؛ مانند زبان‌شناسی پیکره‌ای که رایانه در مرتب کردن داده‌های پراکنده آن بسیار مؤثر است.

جولیت اسکات (Scott, 2017) پس از پژوهش میدانی گسترده بر نحوه سفارش‌گیری ترجمه‌های حقوقی، مدلی پیشنهاد داد که آگاهی مترجمان تازه کار و کهنه کار - هر کدام به نحوی - درباره ترجمه حقوقی افزایش می‌یافت. وی در دو زمینه به ناهماهنگی جدی پی برد: نخست، مترجمان تازه کار (فرم زن‌ها) درباره کارهایی که انجام می‌دهند به‌طور کامل توجه نمی‌شوند (که باید بشوند) و دوم این که آنان باید و همیشه به لایه‌های گوناگون مهارت ترجمه اسناد رسمی و حقوقی تمرکز داشته باشند. در اهمیت دادن به ترجمه رسمی اسناد و مدارک نباید فقط به‌طور کلی بسنده کرد، بلکه فرم زن‌ها و مترجمان تازه کار بهتر است مواردی را همواره به‌طور جزئی و موضعی بیاموزند یا روزانه در پایان کار، طی مباحثی کوتاه، تبادل نظر و جمع‌بندی صورت بگیرد. بنابراین، با دانستن اهمیت آموزشی این ویژگی‌ها، کتاب درسی نیز باید همسو با تربیت مترجمان امروزی ایران، زمینه را فراهم کند تا مترجم اسناد حقوقی، کنشگر متن ساز شود. در این زمینه، پژوهش‌های داخلی و خارجی شده است؛ برای نمونه، سورسوک (Sursock, 2001: 18) ویژگی اصلی کتاب خوب را در این می‌داند که فراگیران و معلم را در فرایند یادگیری حمایت کند و نوریان (۱۳۹۳) مزایا و محدودیت‌هایی برای پژوهش و نگارش و همچنین به‌ویژه روش‌های ارزشیابی کتاب‌های دانشگاهی برشمرده است. البته، تا آنجا که آشکار است، هنوز نقش کتاب درسی در مترجمی پژوهش هم بسیار اندک و هم به آن بسیار نیاز است، هرچند یکی از شاخه‌های پرکاربردش چون ترجمه اسناد حقوقی باشد.

چارچوب نظری پژوهش

نظریه نه تنها برای یادگیری ترجمه و قضاوت کیفی متن ترجمه‌شده چارچوبی فراهم می‌کند، بلکه اعتماد به نفس مترجمان حرفه‌ای را در برطرف کردن مشکلات پیش‌بینی نشده در ترجمه بالا می‌برد.

در دیدگاه سنتی به ترجمه اسناد، متن مبدأ سنگ بنای ترجمه است و هرگونه فاصله گرفتن از صورتگرایی به معنای انحراف از منظور حقوقی متن مبدأ است. برخلاف این دیدگاه، ورمیر کافی بودن یک نظریه نقشگرا برای ترجمه حقوقی را با مثال ترجمه قرارداد بیمه‌ای نشان داد، به‌طوری که معادل‌یابی فارغ از منظور و هدف نقض قرض تلقی می‌شود. بنا بر ادعای وی ترجمه مناسب یک قرارداد بستگی به چگونگی برآوردن هدف آن

قرارداد دارد و ارائه بیش از یک نوع ترجمه برای بیش از یک موقعیت و هدف می‌تواند توجیه‌پذیر باشد؛ هرچند این مثال بعدها مورد نقد سارسویچ (Sarcevic, 1997: 18) قرار گرفت. وی با اشاره به فاصله گرفتن محققان از دیدگاه‌های سنتی به ترجمه متون حقوقی معتقد بود که برای ترجمه موفق قراردادها، مترجم باید با سیستم حقوقی زبان مقصد دارای نوعی تعامل و تفاهم باشد (Sarcevic, 1997: 18). به‌طور کلی، نظریه سنتی صورت‌نگرا شاید برای اسناد سجلی کفایت کند، اما برای متون تعاملی، نظریه نقش‌نگرا جامع‌تر است. اسناد حقوقی کارکرد ذاتی ندارند، بلکه کارکرد آن‌ها بسته به موقعیت ارتباطی با فرد استفاده‌کننده است. برای مثال، قرارداد طرفین درگیر، متنی الزام‌آور است، ولی برای شخص سومی که در آینده می‌خواهد مشاوره حقوقی بدهد، فقط نقش اطلاع‌رسانی دارد. این کارکرد ارتباطی یا هدف مخاطب از متن را باید در ترجمه حقوقی در نظر گرفت. شایسته نیست که اسناد حقوقی وسیله ارتباطی بین متخصصان حقوق با یکدیگر باشد (استدلالی برای نظریه مرگ نویسنده یا استفاده نکردن از ضمیر اول شخص). در طول تاریخ نیز، زبان پیچیده و نفهمیدنی و کلا که مایه مباهاتشان هم بود، از سوی نویسندگانی چون مولیر و سوفت به سخره گرفته می‌شد یا دستمایه طنز بوده است. استثنائاتی فراوان در متون حقوقی وجود دارند که ضمیر اول شخص و ارتباط با مخاطب را نمی‌توان نادیده گرفت (مانند: وصیت‌نامه، قسمت طرف ایجاب و قبول سند ازدواج، نظریه حقوقی نمایندگان مجلس، قراردادها، اظهارات شاهد در دادگاه، گزارش ارزیابی، گواهی کارشناسان حقوقی)؛ پس مترجم حقوقی یا رسمی، نه تنها متن قانون بلکه گفت‌وگوی طرفین درگیر مسائل حقوقی را باید ترجمه کند؛ در این راه باید اطلاعات فرهنگی زبان مبدأ به زبان مقصد منتقل شود (Harvey, 2000).

در دیدگاه ترجمه اسکوپس (Verneer, 1996) یک عمل دارای هدف و مقصود مشخص است و در ترجمه رسمی هدف و مقصود قانع کردن مقامات مربوط کشور است تا برای فرد متقاضی ویزا صادر شود. پس هر ترجمه‌ای شنونده یا مخاطب مشخص به خود را دارد، مانند شرایط ترجمه رسمی که متن مقصد برای هدف و مخاطب مقصد در شرایط محیطی زبان مقصد کارآمد خواهد بود. در نظریه اسکوپوس، وضعیت و اهمیت متن مبدأ از اهمیتش در نظریه‌های صورت‌نگر کمتر است.

واژه اسکوپوس در مطالعات ترجمه به معنای اصالت دادن به متنی است که برای گیرنده زبان مقصد مفیدتر باشد و در آن فرهنگ نقشی ایفا کند. به گفته کریستین نورد، وام‌گیری عنوان از یونانی برای اعتبار اجتماعی و تاریخی‌اش بوده و گرنه آسان‌تر این است

که آن را نظریه هدف بنامیم. نظریه اسکوپوس را هانس ورمیر به همراه کاتارینا رایس در دهه‌های هفتاد و هشتاد میلادی طرح کردند که با مفهوم عمل ترجمانی تکمیل شد. ترجمه شکلی از تعامل ارتباطی انسان‌ها و وابسته و معطوف به نتیجه و هدف است؛ یعنی در ترجمه تنها جمله‌ها و متون مطرح نیست، بلکه باید نوعی همکاری کارکردی بین دو فرهنگ به ارتباط بینجامد (فرح‌زاد، ۱۳۹۴: ۱۹۰).

هولتس - مانتاری عمل ترجمانی را حاصل مشارکت چندین کنشگر می‌داند: آغازگر ترجمه، سفارش دهنده ترجمه، نویسنده متن مبدأ، نویسنده یا مترجم متن مقصد، کاربران متن مقصد و گیرنده متن مقصد (Holz-Manttari, 1984). هدف اصلی عمل ترجمانی در ترجمه رسمی عبارت است از: فراهم آوردن و بازتولید متن به مثابه متنی دارای همان بار حقوقی با متن اصلی. بنابراین، به نظر می‌رسد عمل ترجمانی هولتس - مانتاری و به طور کلی نظریه اسکوپوس می‌تواند مبنای نظری مناسبی برای مترجمی اسناد و مدارک رسمی باشد؛ زیرا در دفاتر ترجمه رسمی نیز، ترجمه حاصل تعامل انسانی هدف‌نیاد و نتیجه گراست. عمل ترجمانی همچون ترجمه حقوقی گستره‌ای از اعمالی است که مترجم و دیگر کنشگران انجام می‌دهند و تنها به جنبه‌های فیزیکی یا زبانی و متنی ترجمه محدود نمی‌شود. در ترجمه رسمی نیز ارتباط بینا فرهنگی از طریق واسطه‌های مترجم و تحویل گیرنده و تحویل دهنده و یا مترجم رسمی - که در هر حال مسئولیت تصحیح نهایی و ویراستاری را برعهده دارد - صورت می‌گیرد.

چارچوب عملی

آنچه از بررسی نظریه‌های مختلف به دست می‌آید، برای درگیر شدن بیشتر دانشجوی و نزدیک کردن تمرین‌ها به دنیای واقعی بازار کار، تمرین‌ها و فعالیت‌های متنوع و گوناگون در راستای تقویت توانش راهبردی ضروری است. این توانش مورد تأکید همه مدل‌های توانش از بکمن (Bachman, 1990) و بکمن و پالم (Bachman & Palmer, 1996) گرفته تا مدل پکته (Pacte, 2003) است. به گفته قنسولی (۱۳۹۵) سه محور اصلی این خرد توانش عبارت‌اند از: انتخاب بهترین روش در فرایند ترجمه، بررسی روند و نتایج به دست آمده در راستای هدف نهایی (طبق نظریه اصالت هدف یا مخاطب‌محور) و فعال کردن توانش‌های دیگر برای جبران کاستی‌های ترجمه. طبق این مدل، مترجم رسمی می‌تواند از میان توانش راهبردی از ظرفیت خردتوانش‌های دیگر، یعنی توانش‌های چهارگانه دانش ترجمه، دانش

ابزاری، فرازبانی و دوزبانگی بهره گیرد تا برای مسائل ترجمه رسمی راه حلی نهایی و بهینه بیابد؛ آشنایی به مقدمات علم حقوق و مناسبات محلی را نیز باید به این مجموعه افزود. در خواندن متون، بیشتر معادل‌های واژگانی چالش برانگیز توصیف شده است. از طرفی، از آنجایی که متون ترجمه رسمی آکنده از واژه‌هایی حقوقی است، تمرکز تدریس هم بیشتر بر واژه بوده است و گویا برای نگارش متون اصلی، حقوق دانان نیز می‌کوشند دستور تا حد امکان ساده باشد. فتاحی‌پور (۱۳۹۵) نیز نشان داده است از لحاظ روان‌شناسی نگارش کتاب‌های درسی، بهتر است فعالیت‌ها بر واژه متمرکز باشند. آزمون یادگیری ترجمه رسمی را می‌توان در دو سطح شکلی (مانند: خط کشیدن زیر واژه‌های هدف پرسش) و زبانی (مانند: سطح واژه، عبارت، جمله و پاراگراف) و هریک، به نوبه خود، در دو نوع چندگزینه‌ای و تشریحی طبقه‌بندی کرد. طبیعتاً، چندگزینه‌ای از تشریحی ساده‌تر و برای مراحل کارآموز مبتدی ترجمه مناسب‌تر است، چون پاسخ‌ها و تمرکز مسئله مشخص است و ترجمه‌آموز فقط تشخیص آن را برعهده دارد؛ در حالی که در نوع تشریحی، ترجمه‌آموز متوسط به بالا باید هم بر مسئله تمرکز داشته، هم پاسخ‌ها را خودش حدس بزند و سپس از میان آن‌ها بهترین‌ها را با استدلال برگزیند (قنسولی، ۱۳۹۵). در ادامه، علاوه بر تمرین‌های سنتی، مانند تمرین چندگزینه‌ای، پرکردن جای خالی و جور کردن، تمرین خوانایی و ایفای نقش در محیط‌های شبیه‌سازی شده است. با توجه به کمبود پژوهش در این حیطه، دو سؤال تحقیق برای این مقاله بررسی شده است:

۱. کاستی‌های کتاب‌های سه‌گانه آموزشی در چه حوزه‌هایی است؟
۲. چه راهکارهایی برای بهبود کاستی‌ها با توجه به تجربه مترجمان، با کمک فناوری، پیشنهاد می‌شود؟

روش پژوهش

علاوه بر معرفی روش پژوهش، پاسخ سؤال‌های پژوهش، جامعه آماری و مواد تحقیق آن ارائه می‌شود. پژوهش حاضر، از تلفیق نقد و بررسی متون کتاب‌های کنونی آموزش ترجمه رسمی و روش تجربی نظرسنجی (مصاحبه‌ای کوتاه درباره موضوعی خاص) با مترجمان رسمی بهره می‌گیرد و در پایان با هدف ارائه الگویی برای کتاب‌های آموزشی ترجمه رسمی پایان می‌یابد. جامعه مورد نظر برای پژوهش حاضر، مواد آموزشی ترجمه رسمی در دانشگاه‌ها و روش‌های مستتر در آن‌هاست. با توجه به نیاز روزافزون بازار به

مترجمان حقوقی زبده و ویژگی‌های انحصاری این شاخه، می‌توان با طراحی آموزشی برای چالش‌های قابل پیش‌بینی برنامه‌ریزی کرد. قانون‌مدار بودن این شاخه تا اندازه‌ای آموزشگر را وسوسه می‌کند تا با نگارش قواعد کم استثنا به تدریس سنتی بازگردد، ولی با آموزش فرمولی باز هم بسیاری از مطالب از قلم خواهند افتاد که با سیال بودن جریان ارتباط - محور اسناد هماهنگ نیست. نیک می‌دانیم که طراحی آموزشی موفق و تأثیرگذار، تضارب آراء صاحب‌نظران و کار گروهی را می‌طلبد، به‌ویژه در زمان کنونی که نقش فناوری آموزشی بسیار پررنگ شده است. گاه لازم و مفید است در مراحل مختلف طراحی یک درس بر خط، افرادی مشارکت داشته باشند. بعد از این که همه جنبه‌های درس تدوین شد، برنامه درسی به گروهی مشتمل بر متخصصان فناوری آموزشی، هماهنگ‌کننده‌های یادگیری و اعضای هیئت علمی متخصص در درس ارائه می‌شود تا نظر نهایی را بدهند.

بنابراین، در پژوهش حاضر، ضمن نظرخواهی از سه گروه متناظر نمونه‌گیری و همچنین اجرای آزمایشی دروس و تمرین‌های تدوین شده در قالب فرایندهای گروهی، نتایج نظرخواهی و آزمایش در سه مرحله این چنین آشکار شد: نخست، کتاب‌های آموزش ترجمه رسمی در قالب نحوه ارائه مطالب و تدوین تمرین‌ها و فعالیت‌های جنبی بررسی می‌شود. دوم، فعالیت‌های درسی کتاب‌های یادشده را محقق طراحی، متنوع و ترمیم می‌کند و پس از نظرخواهی از چند صاحب‌نظر در این رشته و مشاهده میزان موفقیت آن‌ها در مطالعه‌ای محدود و آزمایشی، در قالب الگوی پیشنهادی مطرح می‌شود. درنهایت، ضمن استدلال و نتیجه‌گیری و توضیح محدودیت‌ها، برای جلب و پیشنهاد فعالیت‌های مؤثرتر برای آموزش ترجمه رسمی، شرایط ورود صاحب‌نظران به عرصه پژوهش فراهم شده و راه پیشرفت گروهی مترجمان رسمی در سایه مشارکت همگانی در نقد و بررسی این الگو و اثربخشی اجتماعی آن هموار شود.

در این پژوهش، تمرین‌ها و آزمون‌های متنوع‌سازی شده، با ابزار نظرسنجی از گروه‌های آموزشی یادشده و آزمایش آنان در کلاس، آزموده شدند. منظور از متنوع‌سازی فعالیت‌های کتاب درسی، پیشنهاد اجرای تمرین‌ها به صورت کار در کلاس، کار در خانه و کار در دارالترجمه است؛ به طوری که این فعالیت‌ها از تکرار بی‌روح و طوطی‌وار ترجمه مدارک فرم تا اندازه‌ای می‌کاهند و با هدف به وجود آوردن نشاط یادگیری، به توسعه قدرت استدلال مترجم این حوزه برای انتخاب معادل و به‌خاطر سپاری معنادارتر بخش‌های ثابت مدارک می‌انجامد.

مواد درسی اصلی در ترجمه رسمی در ایران، کتاب‌های آموزش ترجمه رسمی است که تاکنون شامل سه سری کتاب با یک عنوان ترجمه مکاتبات و اسناد (۱) و (۲)، معروف به آثار «سه گانه»، اما با نویسندگان و ناشران گوناگون: مسعود راعی شریف (۱۳۸۶)، هوشنگ توانگر (۱۳۸۰) و اصلان زاده (۱۳۹۸). چاپ شده است. این کتاب‌ها برای دانشجویان رشته‌های تربیت مترجم زبان انگلیسی و حقوق و متقاضیان آزمون مترجمی رسمی دادگستری و رشته حقوق بین‌الملل در مقطع کارشناسی به عنوان منبع اصلی درس «ترجمه مکاتبات و اسناد (۱) و (۲)» به ارزش ۲ واحد تدوین شده است. شایان ذکر است نویسندگان دیگری هم به این موضوع پرداخته‌اند، مانند جلیلی‌فر و معماری (۱۳۹۰) که هرچند بیشتر فرم‌های ترجمه شده است، مقدمه‌ای بر کار مترجمی رسمی در ایران دارد که بسیار مفید و بجاست. در ادامه، به علت گستردگی آثار «سه گانه»، آن‌ها را با توجه به جدول ۱ بررسی می‌کنیم.

جدول ۱ کتاب‌های آموزش ترجمه رسمی در ایران به نام ترجمه مکاتبات و اسناد (۱) و (۲)

نویسندگان	کتاب	ناشران
توانگر	ترجمه مکاتبات و اسناد (۱) و (۲)	دانشگاه پیام نور
اصلان زاده	ترجمه مکاتبات و اسناد (۱) و (۲)	«سمت»
راعی شریف	ترجمه مکاتبات و اسناد (۱) و (۲)	«سمت»

تجزیه و تحلیل نتایج پژوهش

ابتدا ساختار مطالب و تمرین‌های درسی آثار سه گانه طی دو جدول ۲ و ۳ خلاصه و با یکدیگر مقایسه می‌شوند و سپس بر مبنای تحلیل کاستی‌های مشاهده شده، تمرین‌های تکمیلی که در نظرسنجی و آزمایش کلاسی مراحل تأیید را گذرانده‌اند، یک به یک معرفی می‌شوند (جدول ۴). مقایسه فهرست مطالب در هر کتاب از آثار سه گانه در جدول ۲ نشان می‌دهد که کمابیش از اسناد سجلی و شخصی که هم به لحاظ ساختار برای ترجمه آسان‌تر و هم برای سفارش ترجمه پرکاربردترند، آغاز شده و به اسناد حقوقی اجتماعی یا مالکیتی و تجاری ادامه یافته‌اند. در جدول ۳ نیز، مقایسه ساختار هر درس آموزشی با تمرین‌ها در هر کتاب از آثار سه گانه به تفکیک بررسی شده است که نشان می‌دهد تنوع تمرین‌ها بسیار کم است و به ترجمه جمله به جمله کل متن (فرم) محدود می‌شود. این موضوع در همه کتاب‌های سه گانه مشترک است و طراحی خاصی نمی‌طلبد؛ در حالی که ارزشیابی و انگیزه بخشی برای انجام دادن این نوع تمرین‌ها بسیار مشکل است. توانگر (۱۳۸۰) در

کتاب خود، خودآزمایی تشریحی یا محدود به ترجمه اصطلاحات را طراحی کرده است؛ اما از تنوع قالب‌های ممکن دیگر، مانند چندگزینه‌ای، و جای خالی، به جز یک تمرین جورجینی در کتاب اصلان‌زاده (۱۳۹۸) نشانی نیست. از ارزیابی آثار سه‌گانه می‌توان دریافت که جای تمرین‌های متنوع و به‌روز در آن‌ها خالی است.

جدول ۲ مقایسه فهرست مطالب در آثار سه‌گانه

نویسندگان	ترجمه مکاتبات و اسناد (۱)	ترجمه مکاتبات و اسناد (۲)
اصلان‌زاده	اسناد سجلی (مدارک عمومی و تحصیلی) اسناد ثبتی و اسناد سیاسی	اسناد تاریخی، سیاسی، حقوقی... مکاتبات، واژگان معاهدات و خرید و فروش
راعی شریف	اسناد شخصی (شناسنامه و کارت‌ها،...) مدارک اجتماعی (ازدواج، طلاق،...)	اسناد بانکی، قراردادهای اسناد مالکیتی، اساس‌نامه و شرکت‌نامه
توانگر	اسناد سجلی و ازدواج - طلاق، وکالت‌نامه مدارک تحصیلی، مکاتبات بازرگانی،	اسناد حقوقی مکاتبات تجاری و ...
پی‌مه		

جدول ۳ مقایسه ساختار هر درس آموزشی با تمرین‌های آثار سه‌گانه

نویسندگان	ترجمه مکاتبات و اسناد (۱) و (۲)
اصلان‌زاده	واژه‌نامه دوزبانه، سپس خود فرم بی‌نام، بدون تمرین، واژه‌نامه دوزبانه، سپس خود فرم بی‌نام. تمرین جورجینی، یافتن ترجمه از لغت‌نامه و بازنویسی از دانشجو.
راعی شریف	آشنایی با واژه‌ها و اصطلاحات دوزبانه، فرم دوزبانه، توضیح به انگلیسی و مقایسه کاربرد چند اصطلاح.
توانگر	تعریف هدف‌های آموزشی و رفتاری، توضیح مفاهیم حقوقی، واژه‌نامه و فرم دوزبانه، تمرین خودآزمایی تشریحی یا ترجمه اصطلاحات و فرم.

نتایج این پژوهش در دو بخش آماری و مقایسه‌محتوایی چنین ارائه می‌شود: در بخش آماری، نتایج پژوهش فقط به بخش تجربی آن محدود و موضوعات مطرح به وسیله مترجمان در مصاحبه کوتاه نظرسنجی، گزارش و مقایسه شده است و در بخش پرسش‌محوری پژوهش از مترجمان رسمی اشاره به مهم‌ترین کاستی‌های آثار سه‌گانه آموزشی است. خلاصه‌ای از موضوعات و پیشنهاد‌های مطرح در نظرسنجی از مترجمان رسمی در جدول ۴، نمونه اولیه موضوعاتی را نشان می‌دهد که پس از آن برای محتوای نظرسنجی مترجمان رسمی به کار رفت.

جدول ۴ نمونه اولیه موضوعات نظرسنجی و پیشنهادهای مترجمان رسمی

نقد آثار سه گانه	پیشنهادهای اولیه
ارزشیابی کتاب‌های ترجمه اسناد سنتی، یک گزینه صحیح دارد.	ارزشیابی استدلال محور باشد و ترجمه‌های گوناگون پذیرفته شده باشد.
مؤلفان کتاب‌های ترجمه اسناد برای تقویت مترجم، بیشتر بر پس زمینه حقوقی تأکید دارند تا به قوت زبان انگلیسی عمومی.	برخورد تحلیلی و استدلالی با آموزش مهارت‌های قدرت استفاده از منابع و غیره، در محتوای آموزشی بیشتر گنجانده شود.
رویکرد کتاب‌های ترجمه اسناد آشنایی با نمونه‌هایی از ترجمه متون اسناد حقوقی است.	رویکرد بازار محور (آماده کردن دانشجو با بازار ترجمه رسمی) فراتر از نمونه‌هاست.
کتاب‌های ترجمه اسناد تداعی سبک نوشتاری یک مؤلف است.	منابع مخاطب محور بشود، مگر این که سفارش دهنده قاضی باشد.
خوانش متون حقوقی مشکل و ترجمه آن مشکل تر است.	تمرین خوانایی و ویراستاری
کتاب‌های ترجمه اسناد فرم محور و بی اعتنا به هدف ترجمه‌اند.	تمرین ایفای نقش می‌تواند اهداف گوناگون را شبیه‌سازی کند.
تنوع لازم در شیوه‌های تدریس ترجمه اسناد وجود ندارد.	متنوع کردن تمرین‌ها در شکل و نیز فرایند اجرا ضروری است.
تمرین‌های این کتاب‌ها بیشتر واژه محورند.	تمرین‌های اصطلاح محور در بافت واقعی ترند.
گاهی متن عمومی در متن حقوقی خلط می‌شود.	تمرین تفکیک متن حقوقی از عمومی
استفاده از فناوری مانند: زبان‌شناسی پیکره‌ای، حافظه و ابزار کمک ترجمه را برای ترجمه اسناد (حتی خارج از فرم اسناد ثابت) مقرون به صرفه نمی‌دانند (البته این مهارت خاص این درس نیست).	دست کم برای اسناد غیر فرمی و برای متن متغیر، فناوری‌های ترجمه باعث افزایش سرعت و دقت در ترجمه می‌شود. در کل، به ابزارهای مدرن در ترجمه مانند: زبان‌شناسی پیکره‌ای، حافظه ترجمه و ابزارهای کمک ترجمه توجه شود.

طبق جدول ۴، از مجموعه نتیجه نظرسنجی و آزمایش پس از بررسی کتاب‌ها، می‌توان به غیر از تمرین‌های معمول برای آموزش ترجمه، از تمرین‌هایی مانند تمرین خوانایی، تمرین ایفای نقش نیز بهره برد، که کمابیش می‌تواند جای خالی فعالیت‌های معنادار و شبه واقعی آزمایشگاه زبان را بگیرد. در مرحله بعد، این موضوعات مبنای سؤال‌های نظرسنجی قرار گرفت. نظرسنجی کوتاه مترجمان رسمی مذکور درباره نقد‌های وارد بر کتاب‌های ترجمه مکاتبات و اسناد (و پیشنهاد بهبود آن‌ها) در بخش روش‌شناسی صورت گرفت (جدول ۵). در جدول ۵، مترجمان در ستون راست جدول از ۱ تا ۷ در

مبنای لیکرت (۷=خیلی موافق، ۱=خیلی مخالف) به موضوعات مطرح نمره دادند و همچنین در ستون چپ جدول، خلاصه‌ای از پیشنهادهای خود را برای بهبود - با جمع‌بندی موارد مشابه و تکراری و لحاظ کردن موارد متفاوت - مطرح کردند.

جدول ۵ میانگین نمرات مترجمان رسمی به موضوعات نظرسنجی و نمونه پیشنهادهای آنان

از ۱ تا ۷ مبنای نقد آثار سه گانه ترجمه مکاتبات	پیشنهاد و راه حل احتمالی خود را اینجا مرقوم
لیکرت	واسناد (۱) و (۲) فرماید
توانگر	انتشارات پیام نور
اصلانزاده	«سمت»
راعی شریف	«سمت»
۵/۲۵	هدف ارزشیابی کتاب‌های ترجمه اسناد مؤلفان باید سلیقه‌های متنوع را برای مترجم سنتی، یک گزینه درست ترجمه است همکار عرضه نمایند.
۶/۲۵	مؤلفان کتاب‌های ترجمه اسناد برای تقویت تمرین‌های تقویت انگلیسی حقوقی مخاطبان در قوه تشخیص مترجم، بیشتر بر پس زمینه کتاب لحاظ شود و صرفاً بر ترجمه تمرکز نشود؛ حقوقی تأکید دارند تا قوت زبان انگلیسی مترجم باید صاحب نظر شود نه صرفاً یک ربات. عمومی
۶/۷۵	رویکرد کتاب‌های ترجمه اسناد آشنایی با باید مطالب براساس توالی از عمومی به تخصصی متون اسناد حقوقی و نمونه‌هایی از ترجمه چیده و مسیر به تدریج هموار شوند. رسمی آن‌هاست.
۶/۲۵	کتاب‌ها ترجمه اسناد تداعی و عین سبک باید سلیقه‌های متنوع ترجمه نیز عرضه شوند. نوشتاری یک مؤلف است
۵/۷۵	ترجمه اسناد برای مترجم همکار دشوار راهبردهای ترجمه و مهارت‌های خواندن متون است، چون بافت منابع حقوقی در دسترس یا تخصصی در چنین کتاب‌هایی گنجانده شوند. تخصصش نیست.
۶	خوانش متون حقوقی مشکل و ترجمه آن کتاب‌ها باید دارای بخش فهم مبانی موضوع مورد مشکل تر است. ترجمه به فارسی باشند تا مخاطب ابتدا به فارسی موضوع را متوجه شده، آن‌گاه به ترجمه و معادل‌یابی بپردازد.
۵/۵	کتاب‌های ترجمه اسناد فرم‌محور بودن و در توجه به بافت و حتی گفتمان مخاطب ضروری نظر نگرفتن مخاطب را دنبال می‌کند. است.
۵/۵	کمیبود تنوع لازم در شیوه‌های تدریس آموزش مهارت‌های خواندن به منزله بخشی از این دسته از کتاب‌های آموزشی ضروری است.
۵/۵	تمرین‌های این کتاب‌ها واژه‌محورند. ساختار جمله‌های متون حقوقی به شدت دشوار است که باید همچون واژه‌ها در کتاب به شکلی مشخص شوند.

ادامه جدول ۵

از ۱ تا ۷ مبنای نقد آثار سه گانه ترجمه مکاتبات پیشنهاد و راه حل احتمالی خود را اینجا مرقوم	لیکرت	و اسناد (۱) و (۲)	فرماید
	توانگر	انتشارات پیام نور	
	اصلانزاده	«سمت»	
	راعی شریف	«سمت»	
۴/۲۵	در این کتاب ها گاهی متن عمومی در متن حقوقی خلط می شود.		
۵/۵	کتاب ها ترجمه اسناد، استفاده از فناوری ضرورت لحاظ کردن یافته های زبان شناسی و مانند: زبان شناسی پیکره ای، حافظه ترجمه و روان شناسی (مقوله زبانی و مقوله بافتی). ابزارهای کمک ترجمه را برای ترجمه اسناد (که بیشتر فرم های ثابت هستند) مقرون به صرفه نمی داند.		

علاوه بر نقدهای مذکور باید در نظر داشت که اگر از دریچه هدف درس به موضوع بنگریم، آیا تربیت انواع مترجم همکار در سیاست گذاری درسی رعایت می شود یا سیلابس (سرفصل) درس فقط به آشنایی مختصر بسنده می کند. طبق تجربه، سیلابس وزارتخانه در عین اشاره غیر مستقیم به اهداف شغلی در بیشتر دروس ترجمه، توجه ویژه ای به بازار ترجمه ندارد و این ضعف حتی در شرح درس یا سیلابس جدید هم به طور عمده پا برجاست. برای همین بیشتر دروس، نمونه محور بوده، مانند درس هایی چون «ترجمه متون اسلامی» دانشجویان بیشتر نمونه های ترجمه شده را مطالعه می کنند تا این که مهارت مترجمی در زمینه اسناد را کسب کنند. از سوی دیگر، ترجمه اسناد برای مترجم همکار دشوار است، چون بافت منابع حقوقی در دسترس یا تخصصش نیست. برای جبران مشکل بودن خوانش متون حقوقی پیشنهادهایی شده است؛ مانند تمرین خوانایی درباره متون شرح حال (مانند متن گزارش بروز مشکلات در نحوه تحویل کودک که والدین حضانت را در هفته بین خود توافق کرده اند). و متون همانند آن که ترجمه باید رسمی و در کتاب تمرینی گنجانده شود و یا از دانشجو خواست پس از ویرایش و پرینت نهایی، خارج از کلاس و با صدای بلند ترجمه اش را بخواند، سپس در داخل کلاس برای یک فراگیر دیگر با صدای بلند بخواند و چنانچه به جمله های مبهم یا به لحاظ آوایی نارسا برخورد کرد و مشخص شد، زیر آن بخش خط کشیده، پیش از خوانش بعدی نظرخواهی و بررسی و مباحثه

دو نفره یا گروهی انجام دهد تا به ترجمه پرمعناتر و روان‌تری دست یابد. این تمرین در کنار آموزش چگونگی استفاده از منابع و واژه‌نامه‌های حقوقی، دانشجو را برای ترجمه رساتر آماده می‌کند.

جدول ۶ نشان می‌دهد که مترجمان به جز خلط متون حقوقی فرم‌محور بودن و در نظر نگرفتن مخاطب نقد بعدی به کتاب‌ها بود. یک راه حل تمرین، ایفای نقش^۱ هاست که شامل دو زبان آموز می‌شود که یکی سفارش ترجمه را می‌پذیرد و پیش ترجمه را انجام می‌دهد و دیگری آن را ویرایش و کنترل می‌کند که مطابق قالب‌های پذیرفته‌شده در ترجمه حقوقی باشد؛ سپس نفر سوم متن نهایی را در نقش مقام پذیرنده ترجمه (مسئول ویزا یا افسر

جدول ۶ نمونه تمرین‌های چندگزینه‌ای و جورسازی آزمایش شده برای آموزش ترجمه رسمی

1.	What is the closest meaning of () in article of association?		
a)	Board of chairment + chairman		
b)	Board of chairman + director		
c)	Board of directors + chairman		
d)	Board of managers + director		
2.	Matching: write the letter from the Farsi right column in the space next to the number in the left column in English.		
	Commercial code	اصالتاً	۱
	In person	مرکز اصلی	۲
	Company's address	شعب شرکت	۳
	Right to vote	اکثریت اعضا	۴
	Private joint	اعضا	۵
	Principle office	سهامی خاص	۶
	Subsidiaries	قانون تجارت	۷
	By proxy	حق رأی	۸
	Share capital	وکالتاً	۹
	Limited shares	سرمایه شرکت	۱۰
	Quorum		۱۱
	Members		۱۲

مهاجرت) می‌خواند و کلیت ترجمه را با توجه به هدف با دو نفر دیگر به بحث می‌گذارد تا به این اطمینان برسند که در حد معقول پاسخگوی نیاز مخاطب بوده‌اند. نقد کتاب‌های موجود، همچنین نشان داد که هیچ اشاره‌ای به اهمیت فناوری‌های قابل استفاده در این حوزه نشده است، از جمله زبان‌شناسی پیکره‌ای، حافظه ترجمه و ابزارهای کمک ترجمه؛ گرچه این فناوری‌ها می‌توانند کتاب درسی را امروزی و غنی کنند.

هر متن ترجمه رسمی ممکن است شامل اصطلاحات علمی و فنی، اصطلاحات حقوقی و اصطلاحات عام باشد که تشخیص آن‌ها از یکدیگر برای تصمیم‌گیری درباره انتخاب معادل مناسب اهمیت دارد. برای ارتقای توان و مهارت تفکیک دانشجو، دو نوع تمرین می‌توان ارائه داد: ۱) تمرین تفکیک اصطلاحات حقوقی از اصطلاحات عمومی و ۲) تمرین تشخیص اصطلاحات حقوقی از اصطلاحات علمی و فنی تا بتوان اصطلاحات علمی و فنی را از اصطلاحات حقوقی و عمومی تشخیص داد؛ این تمرین برای دانشجو، از جلسه‌های میان‌دوره به بعد قابل بهره‌برداری است. گفتنی است مترجم تنها با تمرین‌های حرفه‌ای تربیت نمی‌شود، اما آمادگی برطرف کردن مشکلات ترجمه را قطعاً کسب می‌کند. آموزش‌های ایفای نقش، به‌طور معمول، طی هشت تا دوازده دقیقه طول می‌کشد که ممکن است در هر جلسه کلاس لااقل برای یک مورد از آن‌ها وقت وجود داشته باشد. هر کارآموز یا دانشجوی ترجمه باید فرصت‌های لازم برای تمرین را داشته باشد تا درس‌های آموزش دیده را با هم ترکیب و جنبه‌های جدید را بررسی کند. هنگامی که دانشجو در طول دوره پیشرفت می‌کند، تمرین ایفای نقش بیشتر مطرح است؛ چون با شرکت‌کنندگان بیشتر، واژگان بیشتر، موقعیت‌های پیچیده بیشتر درگیر می‌شود. نظریه ترجمه اسکوپوس، یعنی اصالت هدف مخاطب، که پشتیبانی همه تمرین‌هاست، در هر دوره وجود دارد. در جدول ۷ معیارهای کتاب خوب دانشگاهی زبان انگلیسی (جعفری گهر و جمالوندی، ۱۳۹۷: ۹۸) نشان می‌دهد که رد این پژوهش در مقام مقایسه پایه‌ای برای مقایسه کتاب‌های موجود با کتاب‌های ایدئال در نظر گرفته شده است. طبق جدول ۷، همخوانی در ویژگی‌های ظاهری و شناسنامه‌ای زیاد است و در کتاب‌ها کاملاً رعایت شده و به آسانی قابل سنجش است؛ اما در بخش فناوری و محتوا این تباین به دلیل کیفی بودن محتوا، سنجش متفاوتی دارد و محل بحث است. محتوا را می‌توان به دو بخش فنی و گفتمانی تقسیم کرد. در بخش گفتمان، باید محتوای مطالب فارغ از گرایش‌های سیاسی و

دارای شرایطی چون برابری جنسیتی باشد که بیشتر به کتاب‌هایی با محتوای تألیفی مربوط می‌شود، ولی چون نویسنده کتاب ترجمه اسناد، اسناد داخل کتاب‌ها را نمی‌نویسد، بلکه فقط چگونگی ترجمه کردنشان را ارائه می‌دهد، و نیز مترجم هم نقشی در تنظیم محتوای مطالب ندارد، از بحث ما خارج است. از این میان، ویژگی‌های فنی کتاب با بحث حاضر بسیار مرتبط است که به تفصیل بررسی می‌شود.

جدول ۷ معیارهای کتاب خوب دانشگاهی زبان انگلیسی

۱. ویژگی‌های ظاهری	وزن و استحکام آن؛ زیبایی شامل گرافیک/تصویر، طراحی، کیفیت کاغذ؛ قیمت؛ توضیحات روی جلد شامل عنوان، نام نویسنده، سال چاپ و ناشر و ذکر اهداف اصلی در روی جلد.
۲. مشخصات شناسنامه‌ای (مندرج در داخل کتاب)	عنوان؛ مؤلف؛ ناشر؛ شماره بین‌المللی؛ قیمت؛ تعداد صفحه.
۳. فناوری	نسخه دیجیتال؛ معرفی منابع آنلاین و تارنماها به منظور دسترسی به مطالب مرتبط و مکمل.
۴. محتوا	جدول عناوین؛ تقدیر و تشکر؛ پیشگفتار (بیان اهداف)؛ عاری بودن از اشتباه، رعایت اصول سجاوندی؛ تسلسل و توالی مطالب (انسجام و پیوند منطقی مطالب)؛ عناوین متنوع و جالب؛ توجه به مخاطب ویژه؛ لحاظ کردن بخش تمرین، بحث و گفت‌وگو، پیشنهادها و پرسش‌هایی به منظور پژوهش بیشتر؛ گرایش نداشتن به گروه‌های فکری و نژادهای خاص؛ برابری جنسیتی در کاربرد مطالب؛ ارجاع‌نویسی استاندارد و رعایت امانت در نقل‌قول‌ها و داشتن فهرست راهنمای موضوعات.

یافته‌های پژوهش

پس از بررسی نتایج و مقایسه و تطبیق یافته‌ها با معیارهای کتاب خوب زبان انگلیسی (به‌ویژه مورد سه و چهار از جدول ۷) روش‌هایی برای آموزش ترجمه رسمی به دست آمد. در یافته‌های مشاهدات، علل گسست کلاس درس ترجمه با نیاز بازار کار چنین بررسی شد:

۱. ناکارآمد بودن و کمبود تنوع لازم کتاب در شیوه‌های تدریس و ارزشیابی:

استادان ترجمه اسناد کمابیش لغات و اصطلاحات درس را روخوانی می کنند و گاهی در پایان جلسه، پرسش و پاسخ جمعی دارند. در امتحان پایان ترم هم سؤال های ترجمه لغات و اصطلاحات رسمی حداکثر در قالب جمله هاست. گاه به ترجمه همایند های حقوقی که واحد مناسبی برای ترجمه است، در تدریس و آزمون توجه نشده و بیشتر به ترجمه واژه های جداگانه بسنده می شود که فارغ از بستر گسترده ترساختاری یا معنایی متون و موقعیت های حقوقی فقهی و زبانی - گفتمانی است.

۲. توجه ناکافی به نیاز دانشجویان رشته های مترجمی به فراگیری دانش های رایانه ای روز: نصر و دیگران (۱۳۹۲) فراگیری دانش های رایانه ای را برای بهبود کارایی و سرعت مترجم ضروری می دانند. البته در کنار دانش پایه رایانه ای، آشنایی با تحولات نرم افزارها و حافظه های ترجمه، و نیز زبان شناسی پیکره ای و رایانشی ضروری است که دانشجو آن را به صورت تمرین یا قسمتی از کتاب تحت عنوان تازه های فناوری قابل توضیح یا واگذاری ارائه کلاسی و پروژه به دانشجویان است. پژوهش هایی چون پریتمو راموس (Ramos, 2019) در باب پیکره ترجمه حقوقی، نوید بخش تحولات تازه است.

۳. تصور ساده انگارانه ثابت بودن معنا در متون حقوقی و بالتبع ترجمه: این تصور منجر شد به تألیف کتاب هایی که عمدتاً از متون و فرمت های ثابت گردآوری شدند و نیز طرح تعداد محدودی پرسش یا تمرین تدوین شده در قالب هایی که معمولاً در کلاس زمان بر است (به علت تشریحی بودن)؛ در طراحی پرسش و آزمودنی ها تنوع بسیار کم است. معمولاً از انواع روش های ممکن برای ارزشیابی استفاده نمی شود و امتحانات محدود به ترجمه بریده هایی از متن است.

۴. موانعی در تدوین و طراحی درس و یا محتوای نو: طراحی درسی نباید متمرکز باشد و می تواند به سفارش نهادهای علمی خارج از دانشگاه باشد که به بازار کار هم اشراف بیشتری دارند. برای مثال، به تازگی انجمن های علمی بیرون از دانشگاه ها در استرالیا احساس کرده اند که از نظر اخلاقی در میان فارغ التحصیلان رشته های اقتصاد و بازرگانی کمبودهایی وجود دارد، از این رو از دانشگاه ها (متولیان علم) خواسته اند تا درسی را در این باره طراحی کنند (نصر و دیگران، ۱۳۹۲). این پیشنهاد مبنای طراحی درس تازه ای شد که در ایران نیز چنین نیازی در بسیاری از رشته ها ممکن است به چشم بخورد، ولی انجمن یا کانون خارج از دانشگاه نه شبکه ارتباطی آزموده شده ای با دانشگاه ها شکل داده اند و نه

به لحاظ قانون سازمانی و عرف، چنین جسارتی در طرح موضوع دارند. به نظر می‌رسد در سیستم‌های تمرکزگرا، تغییر به سوی آموزش مشارکتی راه پرفراز و نشیبی در پیش دارد و امتحانش را هنوز پس نداده و ترجیح مدیران در اختیار گرفتن همه تصمیم‌هاست. برای رشد خلاقیت‌های گره‌گشا، باید از روحیه تحکم و احتیاط کاست. سال‌هاست که بدون سازوکار مشورتی و درگیر با سطوح گوناگون و نیز بدون طی مراحل آزمایشی و بازخوردی فراگیر، دوایری در وزارت علوم کشورمان، برنامه درسی را طراحی و ابلاغ می‌کنند. معمولاً این کار طی فرایندی غیر شفاف به یک یا چند استاد شناخته شده واگذار شده است. این که برون‌سپاری علمی برای طراحی درس تابع چه اصولی است، جای بحث جداگانه‌ای دارد، اما یک دلیل به روز نبودن منابع ترجمه با نیاز بازار کار را باید در نوعی گسست ناشی از این مهارت ارتباطی جست‌وجو کرد؛ مانند اعم برنامه‌های درسی که بدون نظرسنجی گسترده و پایلوت، پس از تکمیل کار از سوی گروهی مشخص از متخصصان صرفاً دانشگاهی که به صلاحدید خود شاید مشاوره‌هایی هم بگیرند، ناگهان و بدون پیش‌آگاهی مصرف‌کنندگان یا مخاطبان که هر کدام می‌توانند تجربه و شرایطی ویژه داشته باشند، در شورای مربوط به صورت غیر مشارکتی تصویب، و ناگهان بخش‌نامه برای اجرا ابلاغ می‌شود؛ تا همین اواخر همواره مسیر این فرایند از بالا به پایین بوده است و شباهت چندان به مسیرهای موازی دیگر (آن‌طور که درباره استرالیا گفته شد) نداشته است. در حالی که در آموزش، با نقد و بررسی و تجربه‌آموزی از کشورها و فرهنگ‌های دیگر شاید بتوان تا اندازه‌ای جلوی زیان ناشی از آزمون و خطا را گرفت.

۵. تدریس و آزمون کلاس‌ها حاکی است که آزمون چندگزینه‌ای یا تشریحی به تنهایی پاسخگو نبوده، شاید تلفیق انتخاب گزینه برتر و بیان ارائه استدلال مترجم درباب انتخابش برای آموزش و ارزیابی مناسب‌تر باشد؛ از آنجا که ترجمه فی‌الذات فرایندی تولیدی و استدلالی است، بازنگری در طراحی و دستورالعمل مربوط ضروری است. برای مثال، دستورالعمل «کدام دو گزینه از پنج گزینه زیر ترجمه بهتری برای کلماتی که زیرشان خط کشیده شده، هستند؟» گاه بسیار منطقی‌تر و گویاترست از «کدام یک از گزینه‌های زیر ترجمه بهتری برای کلمات زیر است؟». جدول ۸ دستورالعمل سنتی را و پیشنهادی (بهبودیافته) از سه سند به کار رفته در کلاس را نشان می‌دهد.

جدول ۸ مقایسه دستورالعمل نویسی سنتی و پیشنهادی (بهبودیافته) برای آموزش و ارزیابی ترجمه رسمی

دستورالعمل سنتی	دستورالعمل پیشنهادی (بهبودیافته)
۱ «به درخواست نام برده» در گواهی اشتغال به کار به کدام یک از گزینه‌های زیر نزدیک‌تر است؟	اصطلاح «به درخواست نام برده» در گواهی اشتغال به کار به کدام یک از گزینه‌های زیر نزدیک‌تر است؟ استدلال خود را در دو خط بیان کنید.
۲ ترجمه انگلیسی رضایت‌دهنده به کدام گزینه نزدیک‌تر است؟	ترجمه انگلیسی «رضایت‌دهنده» در سند رضایت‌نامه غیر مالی به کدام گزینه نزدیک‌تر است؟ چرا؟
۳ ترجمه درست کلمه الزام به تمکین به انگلیسی کدام است؟	ترجمه دقیق انگلیسی اصطلاح «الزام به تمکین» در متن سند دادنامه به کدام گزینه نزدیک‌تر است؟
۱. اصطلاح «به درخواست نام برده» در گواهی اشتغال به کار به کدام یک از گزینه‌های زیر نزدیک‌تر است؟ استدلال خود را در دو خط بیان کنید. a) the request of the above person b) the demand of the above-mentioned c) the demand of the holder d) the request of the bearer ۲. ترجمه انگلیسی «رضایت‌دهنده» در سند رضایت‌نامه غیر مالی به کدام گزینه نزدیک‌تر است؟ چرا؟ - Consenter - Affiant - Dissenter - Defiant ۳. ترجمه دقیق انگلیسی اصطلاح «الزام به تمکین» در متن سند دادنامه به کدام گزینه نزدیک‌تر است؟ a) obliging to obedience b) forcing to obedience c) imposing to submission d) enabling to submission	

بحث و نتیجه‌گیری

زمان آن فرارسیده تا ترجمه رسمی از بستر سنتی و تجربی آزمون و خطا بیرون آید و نه تنها با کمک نظریه‌های آموزشی زبان و رویکردهای مرتبط با ترجمه‌شناسی، بلکه به ابزارهای فناوری مجهز شده، تکرار دوره‌ای یافتن اشتباهات انسجام معنایی ترجمه را بر هم نریزد؛ هدف حقوقی مدارک اطمینان بیشتر یافتن از درستی معادل‌هاست. بدیهی است اتکای صرف به حافظه مترجم یا فرم ذخیره شده، به‌ویژه در مدارک کم‌بسامد، تضمین کافی

برای دقت به دست آمده از کاربرد اصطلاحات در متن نیست. پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده، برنامه‌ریزی و تهیه ابزار جست و جوی پیشرفته و حساس به متن است که فراتر از ابزار عام گوگل یا نرم‌افزارهای موجود، به‌ویژه برای فضای ترجمه رسمی ایران، طراحی شده باشد. شاید مدارک محدود و پربسامد ترجمه رسمی در ایران لزوم و کارآمدی چنین ابزارهایی را توجیه کند. همان‌طور که نصر و دیگران (۱۳۹۲) اشاره کرده‌اند، نباید تصور کرد که پس از تدوین دروس و کتاب‌ها و برنامه‌ها (هرچند کامل و جامع) دیگر نیازی به بازنگری مستمر نیست؛ زیرا نیازها همیشه متناسب با بازار کار و ورودی و خروجی دانشجوی در حال تغییرند و در نتیجه بازنگری کتاب‌ها - به‌ویژه آن‌هایی که مستقیماً با هدف آمادگی برای ترجمه رسمی و بازار پر تلاطم این حوزه تهیه می‌شوند - از وظایف اصلی کنشگران، صاحب‌نظران و علاقه‌مندان به تعامل با همدیگر است.

محدودیت‌های پژوهش

پژوهش حاضر به دلیل ویژگی‌های عملیاتی مربوط به پژوهش شبه‌آزمایشی، در انتخاب نمونه محدودیت‌هایی داشته است: ۱) گروه‌های کنترل و آزمایش، با وجود گزینش تصادفی، طبقه‌بندی نشده و قبلاً از سوی برنامه زمان‌بندی شده مؤسسه آموزش عالی تعریف شده بودند؛ لذا تغییرات بیشتر برای تصادفی کردن نمونه میسر نبود. ۲) گزینش سن و جنسیت شرکت‌کنندگان قابل کنترل نبود، ولی استدلال می‌شود که ترکیب حاضر بازتاب کلاس‌های کنونی آموزش عالی ایران است که سعی به پراکندگی یکسان در گروه کنترل و آزمایش دارند. سن شرکت‌کنندگان نمونه بین ۱۸ تا ۲۲ و اکثراً مؤنث و دارای مقطع لیسانس بودند. البته، نتایج این نمونه ممکن است به تمامی دانش‌آموزان زبان انگلیسی که بسیار متغیر و متنوع هستند، قابل تعمیم نباشد؛ چون نظرسنجی از مترجمان در دسترس در همین موضوع خاص ممکن و از لحاظ اجرای روش جایگزینی محدود بوده است. به‌طور کلی، ضبط صدای شرکت‌کنندگان یا فیلم گرفتن از آنان بدون اطلاع یا بدون کسب اجازه، غیر اخلاقی است و ممکن است آنان با مطلع شدن، دیگر به‌طور طبیعی رفتار نکنند و اضطراب بر کارایی و عملکردشان تأثیر گذارد. در هر صورت، ریزش داده‌ها بر اثر انصراف شرکت‌کنندگان بوده، در نتیجه این‌گونه داده‌ها در مجموع محاسبه نمی‌شوند. با تعدد روش‌های پژوهش و گستردگی موضوع، محدودیت محقق - ساخته برای چارچوب بررسی در اندازه مقاله ایجاد

می‌شود. برای مطالعات آینده می‌توان کتاب‌های آموزش ترجمه رسمی را به صورت شیوه‌های دیگر بررسی کرد، به‌طوری که از میان آن‌ها، مرور ادبیات، به‌لحاظ سهولت و کارایی و نو بودن انتخاب شود یا در صورت دسترسی و تمایل نویسندگان کتاب‌ها، با آنان مصاحبه‌ای کرده، جو یا شد که محتوای کتاب‌ها چقدر براساس تجربه و چقدر براساس آزمایش در کلاس بوده‌اند یا پیش یا پس از چاپ نسخه نخست، آیا در مراحل نگارش کتاب‌ها با سایر متخصصان در این زمینه (دارالترجمه یا حقوق دان) همکاری یا همفکری صورت گرفته؟ اگر چنین بوده، این هم‌افزایی چگونه بوده است.

پیشنهادهای پژوهش

معاونت و مسئولان اداری و مالی مرتبط با دانشگاه‌ها می‌توانند به‌طور غیر مستقیم در بهبود کیفی و اثربخشی کتاب‌های درسی مؤثر باشند. دو پیشنهاد حاصل از مشاهدات قابل بررسی است:

۱. یکی از راه‌های پیوند دروس و کتاب‌ها دانشگاهی با نیاز بازار کار، تشویق استادان به طراحی و تدوین درس یا محتوای درسی نو و طرح درس تازه است. استادان بسیاری از دانشگاه‌ها صفحه اختصاصی ندارند و در چند دانشگاه که هست، پویا نیست و در اکثر موارد مطالب آن سال‌هاست که به‌روز نشده است. بنابراین پیشنهاد نخست، تسهیل سیستم اداری برای دسترسی به گزینه‌هایی است که فناوری اطلاعات را در اختیار استادان قرار می‌دهد. این مهم به همراه اثربخش تر و شفاف‌تر کردن سیستم ارزشیابی استادان از سوی دانشجویان یا مسئولان، به مشوق‌های ایجاد نوآوری در تدوین درس‌های جدید می‌انجامد که اکنون در نظام آموزش دانشگاهی ما بسیار نادر است. طبق مشاهدات مشوقی ویژه در زمینه مالی برای تدوین دروس تازه یا ارائه طرح درس نو وجود ندارد و تنها عامل، انگیزه درونی استادانی است که داوطلبانه برای نوآوری که نیاز همیشگی جامعه و وظیفه ذاتی دانشگاه است، دست به خطر می‌زنند؛ اما حتی گاه این خط‌شکنی به‌طور غیر منصفانه به ساختارشکنی تعبیر می‌شود! آسان‌سازی مفاهیمی که در وهله اول برای دانشجوی مبتدی مشکل است و انتقال بهتر مطالب درسی به شکستن ساختارهای ناکارآمد گذشته، مانند سخنرانی یک‌طرفه و تمرین تکراری و غیر هدفمند، نیاز دارد. طراح و هماهنگ‌کننده درسی که رابطه گروه طراحی مذکور را میان اعضای هیئت علمی برقرار کند در نظر گرفته نشده و چنانچه درخواست شود بدون در نظر گرفتن مزایایی هرگونه خلاقیت و

اضافه کاری در این زمینه به‌طور خودکار از وظایف هیئت علمی شمرده می‌شود و طبیعتاً برخی همکاران آن را به‌منزله کار اضافه برای سازمان تلقی نمی‌کنند. بنابراین پیشنهاد قابل تأمل، زنده کردن نقش هماهنگ‌کننده دروس با جایگاه برابر و شایستگی علمی است.

۲. نقاط ضعف و قوت کتاب‌های کنونی نشان‌دهنده نیاز امروز آموزش ترجمه رسمی ایران به کتابی است که مطابق با چارچوب آزمایش شده، مانند نصر و دیگران (۱۳۹۲) باشد. در این امر، باید ابتدا این نیاز به لحاظ علمی بررسی و تأیید شود و سپس، اعضای گروه تدوین‌کننده دارای تخصص‌های گوناگون ولی تکمیلی، مثلاً حقوق‌دان و مترجم رسمی و زبان‌شناس جلسه‌ای تشکیل دهند و ضرورت و چگونگی استفاده از مشورت صاحب‌نظران - که احیاناً خارج از دانشگاه و در بازار کار هستند - را در تدوین دروس جدید جویا شوند؛ راهکارهایی برای به‌کارگیری این تجربه‌ها از طریق مصاحبه با دیگر عوامل درگیر و اثرگذار همچون دفتردار و فرم‌زن و گروهی از مخاطبان و دریافت‌کننده ترجمه، مانند مسئول پیگیری و بررسی ویزا در دفاتر مسافرتی یا سفارتخانه‌ها ضروری است و سرانجام، هر عضو گروه مذکور طی تقسیم کار متناسب با تخصصش هر عضو، مطالب را گزینش کرده، با بهره‌گیری از فناوری‌های روز آن‌ها را در بخش‌های متوالی کتاب قرار دهد.

۳. برای پژوهش‌های آینده، فعالیت در حوزه پیکره و بومی کردن فناوری برای ترجمه رسمی پیشنهاد می‌شود. مثلاً هرچند مدارک قابل ترجمه رسمی محدودتر از پیکره‌های معمول و حدود دویست مورد است، پیچیدگی و زمان‌بر بودن یادگیری ریزه‌کاری‌ها و حساسیت حقوقی، موضوع گردآوری و تدوین و توسعه پیکره اسناد و مدارک حقوقی برای ترجمه رسمی را به لحاظ آموزشی لازم و منبعی سهل‌الوصول و جامع برای ارجاع ارزشمند می‌کند. نگارنده در گفت‌وگوی شخصی با مصطفی عاصی (۱۳۹۸/۳/۲۱)، گردآورنده پیکره‌های فارسی، به ارزش وجود چنین پیکره‌ای پی برد و نیز بر اهمیت آن تأکید کرد.

۴. با تولید بسته‌های دیداری شنیداری آموزشی فعالیت‌محور^۱، برای آموزش ترجمه رسمی، می‌توان نتایج کار گروه‌ها و واژه‌نامه‌های پراکنده و تهیه‌شده به‌وسیله کانون و اداره مترجمان رسمی را مدّون و هدفدار و به سمت جامعیت ارائه کرد تا برای کاربرد مولتی‌مدیا به آن توجه بیشتری شود. بخش فناوری این پیشنهاد آینده‌نگرانه و قرارگیری فواید آموزشی آن به‌راحتی در معرض دید و دسترس کاربران، در پنج مرحله در یک اپلیکیشن موبایل

1. task-based

طراحی اولیه شده که پس از آزمایش و رفع اشکال قابل ارائه است: ۱) پیش آزمون و آمادگی برای ورود به برنامه آموزشی با گزینه‌های تشخیصی درست/نادرست^۱ که آسان‌ترین آزمون تشخیصی بین دو گزینه درست و نادرست است. هر آیتم این آزمون، یک معادل حقوقی درست و مناسب بستر متن ارائه می‌کند و یک معادل دیگر برای مواردی مطرح می‌کند که در یکی از زمینه‌ها نقص دارند. داوطلبان و کارآموزان ترجمه رسمی با خواندن و انتخاب یک گزینه بین دو گزینه، اعتماد به نفس خود را با پاسخگویی سریع بالا می‌برند و برای مراحل بالاتر آماده می‌شوند. ۲) پس از به حد نصاب رسیدن نمره داوطلب در مرحله اول، فرم گزینه‌ها به چند گزینه‌ای^۲ ارتقا می‌یابد و محتوای متناسب نیز از این راه آزموده می‌شود. در این مرحله از فرم و محتوای آسان به سخت، در قالب آیتم‌های سه گزینه‌ای، چهار گزینه‌ای با درج نمره منفی و پنج گزینه‌ای از پیش طراحی شده، استفاده می‌شود. ۳) مرحله جور کردن معانی یا تمرین جورچینی^۳ که معمولاً پنج اصطلاح حقوقی با هفت ترجمه در یک آیتم قرار می‌گیرد؛ یک یا دو معادل انحرافی برای جلوگیری از آشکار بودن موارد آخر است تا بتوان دانش و سلیقه مترجم را بهتر به چالش کشید. ۴) مرحله نمره‌دهی انسانی و شیوه استدلالی است و ادامه آیتم‌های چند گزینه‌ای بسته ولی با پایان باز است؛ بدین معنی که داوطلب توضیحی را در توجیه دلیل گزینه انتخابی و حتی پیشنهاد گزینه دیگر غیر از آنچه در متن گزینه‌های سؤال آمده است، مطرح می‌کند یا می‌نویسد. چون نمره‌دهی این قسمت به صورت ماشینی ممکن نیست، در دو کلاس آزمایشی، گزینه‌های مزبور پایلوت شده، همه دلایل مطرح با توجه به محورهای سه گانه رسمی - غیر رسمی^۴، زبان تخصصی حقوقی - عام غیر حقوقی^۵ و معنای کلی به معنای جزئی^۶ منبع نمره‌دهی قرار می‌گیرند و ۵) سرانجام، ترجمه همایندهای حقوقی در بستر متنی گسترده‌تر متن‌های ثابت مورد استفاده در ترجمه رسمی است که کم کم با پیشرفت کارآموز به متون کم بسامدتر نیز قابل گسترش است.

نکته ضروری در جمع‌بندی پیشنهادها، توجه به مسائل ترجمه رسمی و حقوقی در بستر پیچیده و چندوجهی خود است که در چارچوبی واقع‌گرایانه و آینده‌نگر گنجانده شوند. بیل (Biel, 2017) برای این چارچوب پژوهشی چهار فرضیه را خلاصه می‌کند: ۱) بین رشته‌ای

1. true/false
2. multiple choice
3. matching
4. formal-informal
5. legal-lay
6. general-specific

بودن، ۲) چندبعدی نگریستن، ۳) جریان دوطرفه داشتن و ۴) روش‌شناسی چندگانه‌داشتن. از بازاندیشی چشم‌اندازهای مطرح، انتظار می‌رود که تحقیقات آینده در مقیاس بزرگ‌تر بین دفاتر ترجمه و با رویکرد کار گروهی بیشتر در آن صورت گیرد، زیرا بدون آن‌ها، توسعه این رشته در عصر فناوری و پیچیدگی ممکن نیست. گفتنی است نقد کتاب‌های ترجمه رسمی را باید در زمان خود سنجید که مطابق سیلابس قدیم، هدف درس ترجمه اسناد، رویکرد بازارمحور (آماده کردن دانشجو با بازار ترجمه رسمی) نبوده است. طبیعی است که کتاب‌ها نیز فراتر از هدف آشنایی با متون اسناد حقوقی و نمونه‌هایی از ترجمه رسمی آن‌ها نباشد و شگفت آن که در سیلابس جدید که به‌تازگی تدوین شده، این رویکرد هنوز بهبود نیافته است و پیش‌نیازهای این درس (اصول و روش ترجمه) دانشجو را برای کار عملی آماده نمی‌کند. شاید منطقی‌تر بود با درسی عملی تحت عنوان «کارگاه ترجمه» بتوان پل ارتباطی بین نظریه و عمل را فراهم کرد تا دانشجو برای حضور در بازار کار آمادگی یا توانایی لازم را کسب کند و در نتیجه سطح انتظاراتش به ملزومات درس ترجمه اسناد ارتقا یابد.

معرفی نحوه بهره‌گیری^۱ از پیکره ویژه زبانی یا پیکره‌هایی چون اسکچ انجین^۲ که حاوی میلیون‌ها و یا گاهی میلیارد واژه هستند، فرصتی بی‌مانند برای یافتن همایندهای مناسب و اصیل به دست می‌دهد که پیش از پیشرفت‌های اخیر فناوری امکان‌پذیر نبود. البته کاربرد ابزارهای دیگر فناوری - مثل ابزارهای کمک ترجمه برای ترجمه رسمی فرم‌های کنونی اسناد - چندان هم به لحاظ زمانی مقرون به صرفه نیست، زیرا هر سند دارای متن، آن هم چایی به همراه فرمت‌های مختلف و تصاویر است و برای اسکن و تبدیل کردن فرمت برای خوانش خودکار و وارد کردن هر کدام در رایانه، با امکانات امروز، زمان زیادی صرف می‌شود. البته موارد استثنایی مثل اسناد قراردادی (بخش‌هایی از اسناد دارای متن طولانی) که متون متغیر (خارج از فرمت ثابت) دارند و در قالب‌های فرمی معمول نمی‌گنجند، با کاربرد فناوری کنونی، هم از لحاظ سرعت و هم از لحاظ دقت ترجمه، مقرون به صرفه است.

منابع

- اصلان‌زاده، رحیم (۱۳۹۸). ترجمه مکاتبات و اسناد (۱) و (۲)، چاپ یازدهم، تهران: سمت.
توانگر، مسعود (۱۳۸۰). ترجمه مکاتبات و اسناد (۱) و (۲)، تهران: دانشگاه پیام نور.

جعفری گهر، منوچهر و بهروز جمالوندی (۱۳۹۷). «معیارهای کتاب تخصصی مطلوب در رشته زبان انگلیسی»، پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، دوره ۲۲، شماره ۴۳، ص ۹۰-۱۱۵.

راعی شریف، مسعود (۱۳۸۶). ترجمه مکاتبات و اسناد (۱) و (۲)، چاپ هشتم، تهران: سمت.

فتاحی پور، مجید (۱۳۹۵). «روانشناسی مهارت نگارش: ابهام‌پذیری عاملی مؤثر بر کمیت و کیفیت نگارش زبان انگلیسی»، پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی، دوره ۶، شماره ۲، ص ۳۹۳-۴۱۶.

فرحزاد، فرزانه (۱۳۹۴). فرهنگ جامع مطالعات ترجمه، با همکاری افسانه محمدی شاهرخ، تهران: نشر علمی.

قنسولی، بهزاد (۱۳۹۵). سنجش ترجمه در محیط آموزشی، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

نصر، احمدرضا، سولومونیدز، این و الیسون کامرون (۱۳۹۲)، «علل و چگونگی تدوین درس جدید و موانع آن در دانشگاه‌های استرالیا»، پژوهش و نگارش کتاب‌ها دانشگاهی، دوره ۱۷، شماره ۲۹، ص ۱۸-۴۲.

نوریان، محمد (۱۳۹۳). «روش‌های ارزشیابی کتاب‌های درسی دانشگاهی، مزایا و محدودیت‌ها»، پژوهش و نگارش کتاب‌ها دانشگاهی، (۳۳) ۱۸، ص ۱-۱۷.

- Bachman, L. F. (1990). *Fundamental Considerations in Language Testing*, Oxford University Press.
- Bachman, L. F., & A. S. Palmer (1996). *Language Testing in Practice: Designing and Developing Useful Language Tests*, Vol. 1, Oxford University Press.
- Biel, Łucja (2017). "Researching legal translation: A multi-perspective and mixed-method framework for legal translation", *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, issue 68, pp. 76-88. DOI: 10.2436/rld.i68.2017.2967
- Davies, M. G. (2004). *Multiple Voices in the Translation Classroom: Activities, Tasks and Projects*, Vol. 54, John Benjamins Publishing.
- Harvey, M. (2000). "A Beginner's Course in legal translation: The case of culture-bound terms", in: *ASTTI/ETI*, pp. 357-369.
- Harvey, M. (2002). "What's so special about legal translation?", *Meta: Journal des Traducteurs/Meta: Translators' Journal*, 47(2): 177-185.
- Holz-Mänttärä, J. (1984). *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode*, pp. 230-251, Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Ramos, F. P. (2019). "The use of corpora in legal and institutional translation studies", *Translation Spaces*, 8(1): 1-11.
- Sarcevic, S. & M. Harvery (1997). *New Approach to Legal Translation*, The Hague/London/Boston, Kluwer Law International.
- Scott, Juliette (2017). Legal Translation – A Multidimensional Endeavour. *Comparative Legilinguistics*, [S.l.], v. 32, p. 37-66, dec. 2017. ISSN 2080-5926. Available at: <<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/cl/article/view/12180>>. Date accessed: 24 july 2019. doi:<https://doi.org/10.14746/cl.2017.32.2>.
- Stibbe, A. (2015). *Ecolinguistics: Language, Ecology and the Stories we Live by*, London: Routledge.
- Sursock, A. (2001). "Quality and innovation in higher education," in N. Baijnath, S. Maimela and P. Singh (Eds.), *Quality Assurance in Open and Distance Learning*, University of South Africa and Technikon South Africa, Pretoria, pp. 81-93.
- Vermeer, H. (1996). *A Skopos Theory of Translation*, Heidelberg.